

9. Згуровский М. З. Основы устойчивого развития общества: курс лекций в 2 ч. / М. З. Згуровский, Г. О. Статюха. — К.: НТУУ «КПІ», 2010. — Ч. 1. — 464 с.

10. Герасимчук З. В. Стимулювання сталого розвитку регіону: теорія, методологія, практика: моногр. / З. В. Герасимчук, В. Г. Поліщук. — Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. — 516 с.

11. Куценко В. І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В. І. Куценко, В. П. Удовиченко. — Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2011. — 656 с.

12. Достойный труд: некоторые стратегические вызовы на будущее. — Женева: Международное бюро труда, 2008. — 43 с.

13. Будущее, которого мы хотим [Электронный ресурс]: итоговый документ Конференции ООН по устойчивому развитию. — Режим доступа: <http://daccess-ods.un.org/TMP/6854440.56987762.html>

14. Концепція переходу України до сталого розвитку [Електронний ресурс]: проект від 15.05.2012. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/zvyazki-z-gromadskisty-ta-zmi/gromad-ske-obgovorennya/7552>

Статтю подано до редакції 27.06.12

УДК 331.101

**С. Р. Паска**, канд. екон. наук,  
доцент кафедри менеджменту,  
Черкаський національний університет  
імені Б.Хмельницького

## **КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ.**

**АННОТАЦІЯ.** У статті визначено провідні тенденції, які впливають на інноваційний розвиток соціально-трудоного потенціалу в процесі модернізації економіки і суспільства. Виділено основні етапи розвитку теорії модернізації; сформульовано дефініцію модернізації соціально-трудоного потенціалу та вказано шляхи її здійснення.

**КЛЮЧОВІ СЛОВА:** модернізація економіки, модернізація соціально-трудоного потенціалу, інноваційний розвиток, соціально-трудоного потенціал.

**АННОТАЦИЯ.** В статье определены основные тенденции, влияющие на инновационное развитие социально-трудоного потенциала в процессе модернизации экономики и общества. Выделены основные этапы развития теории модернизации; сформулирован-

на дефиниция модернизации социально-трудового потенциала и указаны пути ее осуществления

**КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:** модернизация экономики, модернизация социально-трудового потенциала, инновационное развитие, социально-трудовой потенциал.

**ANNOTATION.** The article outlines the major trends affecting the innovative development of social and labor potential in the process of modernization of the economy and society. The main stages of modernization theory are accentuated, is formulated definition of the modernization of social and employment potential and are found ways for its implementation.

**KEY WORDS:** modernization of economy, modernization of social and labor potential, innovative development, social and employment potential.

**Постановка проблеми.** Сучасні умови розвитку Української Держави вимагають суттєвих і структурованих змін концептуальних засад націо- та суспільствотворення, які з різновекторними проявами виражаються у сфері соціально-трудоких відносин. На думку науковців, країна до цього часу не змогла завершити якісну трансформацію політичної та економічної системи. Саме тому країна сьогодні потребує масштабної модернізації всіх сфер життя [3]. Відомо, що пріоритетним чинником економічного зростання та інноваційного розвитку країни і її кожного регіону є, передусім, працюючі в даному регіоні люди із певним запасом здоров'я, знань, соціального і трудового досвіду, компетенцій, навичок, характерними моральними, трудовими цінностями, соціальними зв'язками, традиціями, ментальністю, культурою праці, особливостями спілкування та громадського розвитку. Іншими словами, йдеться про соціально-трудокий потенціал. Нинішній, модернізаційний, напрям розвитку національної економіки вимагає якісних змін і розвитку соціально-трудокого потенціалу.

**Аналіз останніх джерел і публікацій.** Огляд наукових джерел свідчить, що упродовж останніх років провідні науковці, торкаються окремих аспектів теорії модернізації та застосування її методологічного арсеналу з метою осягнення різних феноменів суспільно-політичної практики. Зокрема, це праці В. Авер'янова, В. Андрущенко, В. Воронкової, Є. Головахи, В. Журавського, І. Кресіної, А. Лузан, М. Михальченка, С. Наумкіної, Ю. Пахомова, Ю. Римаренка, А. Романюка, В. Табачковського, М. Томенка, В. Храмова, П. Штомпки та ін. Висновки вчених у публікаціях зводяться до думки, що побудова економіки знань потребує по-

шуку невикористаних можливостей економічного зростання, які слід вести у площині модернізації. Залишаються недостатньо дослідженими аспекти інноваційного розвитку соціально-трудового потенціалу України та її регіонів і контексті модернізаційних змін.

Метою статті є визначення провідних тенденцій, які впливають на інноваційний розвиток соціально-трудового потенціалу в процесі модернізації економіки і суспільства.

У контексті поставленої мети були визначені такі завдання:

— проаналізувати теоретичні підходи модернізації економіки та суспільства та виділити основні етапи розвитку теорії модернізації;

— сформулювати дефініцію модернізації соціально-трудового потенціалу ;

— визначити шляхи здійснення модернізації соціально-трудового потенціалу регіону через зміну компонентних складових у світлі забезпечення його інноваційного розвитку.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Сьогодні термін «модернізація» стає досить популярним. У перекладі з англійського означає «осучаснення» та передбачає впровадження у суспільство ознак сучасності. М. Михальченко одним із перших ідеологів-теоретиків в Україні з широким баченням обґрунтовував необхідність модернізаційних змін. Ще на початку ХХ століття, коли на загальнодержавному рівні такі вектори розвитку не були регламентовані, він стверджував, що модернізація є синонімом усіх процесів удосконалення суспільства і творчо-перетворюючою функцією розвитку, що є необхідною умовою соціального існування. І якщо модернізація припиняється — суспільство занепадає та зникає [2 с. 39]. Згідно його тверджень розвиток соціально-трудового потенціалу є абсолютно неможливим без модернізаційних перетворень. Причому, саме розвиток потенційних складових може слугувати тим відмінним каталізатором соціально-економічного розвитку регіонів країни, що б цілісно забезпечило модернізацію всієї національної економіки. П. Штомпка не обмежується формулюванням М. Михальченка, що модернізація — це синонім усіх прогресивних змін, коли суспільство рухається вперед згідно декларованих стратегічних цілей, а крім цього виділяє ще два значення поняття. На його думку це: комплекс соціальних, політичних, економічних, культурних й інтелектуальних трансформацій, котрі мали місце на Заході з ХVІ ст. і досягнули свого апогею у ХІХ—ХХ ст.; або зусилля слаборозвинених або відсталих суспільств, спрямовані на те, щоб наздогнати провідні, найбільш розвинені країни [9, с. 170].

Вивчення соціально-трудового потенціалу в контексті модернізаційних змін є чи не найважливішим вектором сучасних досліджень, оскільки дозволяє комплексно простежити інноваційні підходи забезпечення розвитку всіх потенційних складових, а також трансформацію системи соціально-трудових відносин з поступовим викоріненням деструктивних явищ і функціонування інституціональних пасток.

Теорію модернізації досить ґрунтовно розглядає М. Салун. На його думку, модернізація — це сукупність процесів індустріалізації, секуляризації, урбанізації, становлення системи загальної освіти, представницької політичної влади, посилення просторової і соціальної мобільності тощо, що ведуть до формування «сучасного відкритого суспільства» на протигагу «традиційному закритому» [6, с.107]. Етапи еволюції модернізації наведені в табл. 1

Оснoвний зріз сучасних досліджень модернізаційного напрямку виражений екологічною спрямованістю, що відповідає концепції сталого розвитку. Але через два десятиліття необхідно шукати нові концепції модернізаційного характеру. І тут домінуючою сферою має стати сфера соціально-трудових відносин, яку комплексно виражає соціально-трудоий потенціал.

Модернізація здійснюється у різних сферах суспільного розвитку — економічній, політичній, соціальній, культурній, духовній, а соціально-трудоий потенціал за своїм покомпонентним змістом пронизує усі ці сфери, як і вони регламентують його стан та передумови розвитку.

Здійснювати модернізаційні зміни в Україні — не означає наздоганяти розвинені суспільства. Необхідно визначити, як забезпечити якісний перехід країни на вищий щабель розвитку соціально-трудоих відносин, що б відповідало реальним потенційним можливостях економічно-активного населення країни.

А такий перехід можливо здійснити, попередньо вибудувавши відповідну модель. В Україні досить часто мова йде про упереджувальну чи випереджаючу модернізацію. Але перш ніж когось випередити, його необхідно наздогнати. Потім ставиться мета і так далі, тобто система в динаміці весь час намагається досягти певної нормативної моделі, обраної нею за вірець, а тому постійно перебуває у наближенні до обраної норми [4]. Виходячи з таких тверджень важливо розуміти, що модернізаційні зміни в розвитку соціально-трудоого потенціалу повинні здійснювати не хаотично, а згідно чітко визначеного алгоритму зі спрямуванням на досягнення еталонних результатів, змодельованих згідно реального стану речей.

## ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ\*

№ з/п	Часовий період етапу	Представники	Загальна характеристика
1	50-середина 60-х рр. XX ст.	М. Льов, Е. Хаген, Т. Парсонс, Ш. Ейзенштадт, Д. Ептер та ін.	Трактування категорій традиції і сучасності як абсолютних протилежностей. Модернізація — процес витіснення традиції сучасністю. Процес переходу від традиційного суспільства до сучасного характеризується як революційний, складний, системний, глобальний, тривалий, поетапний, необоротний, прогресивний
2	Перша половина 60-х рр. XX ст.	К. Гіртц, М. Зінгер, М. Льов, Д. Ептер, Ф. Ріггс та ін.	Модернізація традиційного суспільства може протікати в рамках національної традиції і не повинна з неминучістю й в усіх випадках супроводжуватися її радикальною ломкою. Традиція під натиском сил сучасності виявила значні адаптивні здібності, що породжувало специфічні національні форми модернізації
3	60-80-ті рр. XX ст.	С. Хантінгтон, С. Бауман, Дж. Гасфілд та інші	Ставиться під сумнів строга послідовність стадій модернізації, формується концепція «модернізації в обхід модерніті» — модернізації, при збереження національної культури без жорсткого нав'язування суспільству західних цінностей. На зміну приходить не партикуляризм як віра в особливий шлях для кожної країни, а синтез універсалізму і партикуляризму
4	Початок 90-х рр. XX ст.	Дж. Александер, Е. Гідденс, У. Бек, Р. Інґхарт та ін.	Сформульовані теорії неомодернізації, постмодернізації, екологічної модернізації. Модернізація розглядається як історично обмежений процес, що узаконює інститути і цінності сучасності (демократію, ринок, освіту, адміністрування, самодисципліну, трудову етику тощо). Відмова від акценту на економічну ефективність. Екологічний чинник відіграє в даний час визначальну роль у суспільному розвитку

\* Складено автором на основі джерела: [6, с. 108—110]

Узагальнюючи вищезазначене, стверджуємо, що модернізація є потужним процесом удосконалення різних аспектів людського буття. У нашому випадку це сфера соціально-трудових відносин, важливим індикатором якої є соціально-трудовий потенціал.

Модернізацію в широкому сенсі розглядаємо як будь-яке динамічне, свідомо регульоване і якісне покращення в різних сферах суспільного життя, яке запроваджується у тих чи інших країнах для скорочення відставання від держав конкурентів. Якісна модернізація — це завжди незавершений процес, адже суспільство, яке завершило модернізаційний проект, може вирушати на історичний смітник [2].

У свою чергу, модернізація соціально-трудового потенціалу — це динамічний, свідомо регульований вектор його розвитку зі спрямуванням на якісне покращення потенційних складових і гармонізацію внутрікомпонентної структури через формування сприятливого середовища. Модернізація соціально-трудового потенціалу в контексті забезпечення його інноваційного розвитку є більше конкретноспрямованим процесом. Тут важливо розуміти, що інноваційний розвиток соціально-трудового потенціалу відображає концептуальний підхід ціленапрявленості зміни його компонентної структури, що б у результаті забезпечувало узалежнений розвиток суміжних явищ і процесів. Модернізація є значно ширшою категорією, що декларує більш загальносуспільні вектори змін без конкретизації вузьких завдань. Іншими словами, інноваційний розвиток соціально-трудового потенціалу передбачає зміни здебільшого в його внутрікомпонентній структурі, а модернізація формує передумови станового переходу потенціалу як комплексної категорії.

Модернізація соціально-трудового потенціалу може набувати різних видових ознак (рис. 1). Вона може бути формальною, анемічною, поступовою і швидкою, забезпечуючи при цьому трансформації у різних типах соціально-трудових відносин. Очевидно, що нинішні процеси модернізації соціально-трудового потенціалу в регіонах країни коливаються між формальними й анемічними ознаками. При таких порівняннях «кращим» варіантом навіть буде формальність, що пронизує нині собою більшість управлінських рішень (спричинено переважно відсутністю реального ресурсного забезпечення їх виконання, а також суб'єктивними інтересами учасників системи), адже анемічна модернізація «знекровлює» ті соціально-трудові системи, які спромоглися розвиватись за нинішніх умов.

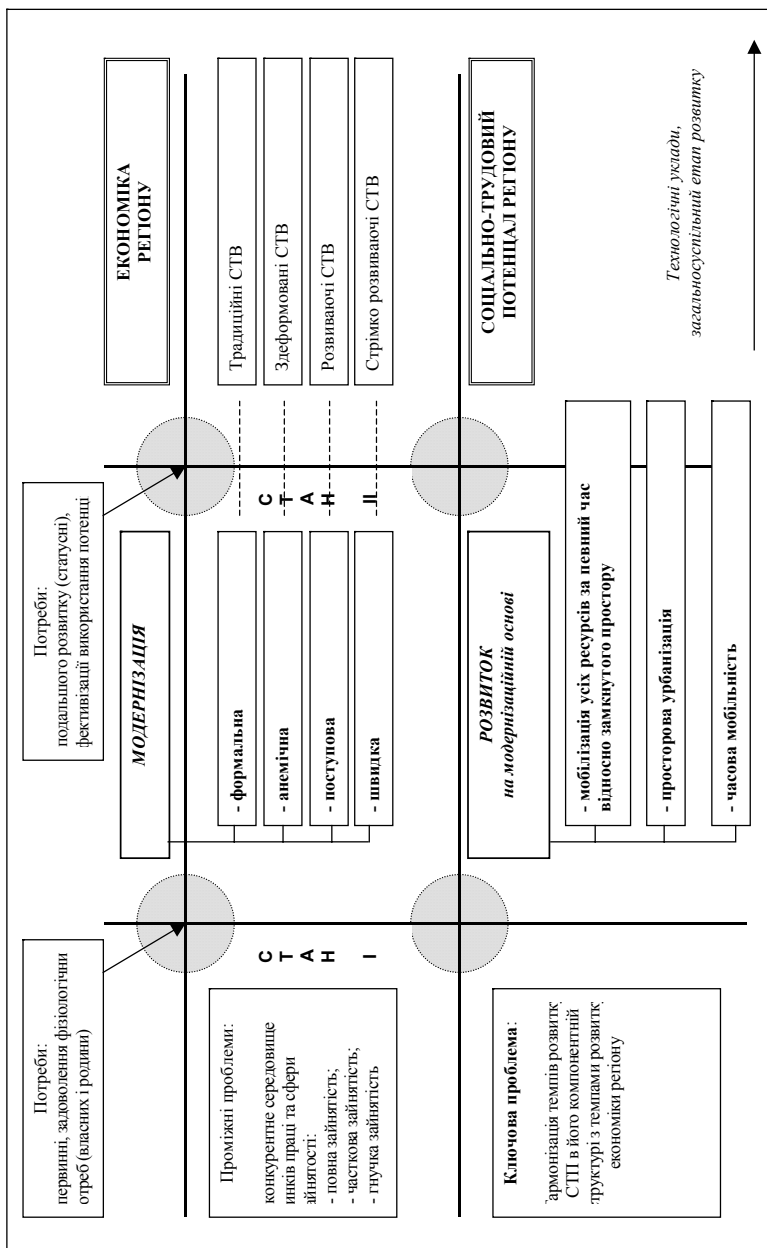


Рис. 1. Видові ознаки модернізації соціально-трудового потенціалу регіону\*

\* Складено автором

Для модернізації соціально-трудового потенціалу в нинішніх складних умовах слід спрямовувати зусилля, передусім, на мобілізацію ресурсів зі спрямованістю на просторову урбанізацію та часову мобільність. За інших умов подолання існуючих нині деструктивних тенденцій є неможливим, а ресурсні витрати на втілення в життя управлінських рішень будуть невиправданими.

При формулюванні дефініції модернізації соціально-трудового потенціалу було вказано, що такий процес передбачає якісне покращення потенційних складових і гармонізацію внутрікомпонентної структури. Досить часто вивчення розвитку соціально-трудового потенціалу зводять до його покращення в кількісно-якісному аспекті та ігнорують процеси в його внутрікомпонентній структурі. У визначеному вище контексті, особливу увагу слід сфокусувати саме на внутрікомпонентних дисбалансах, що переважно унеможливають комплексні трансформаційні перетворення (рис. 2).

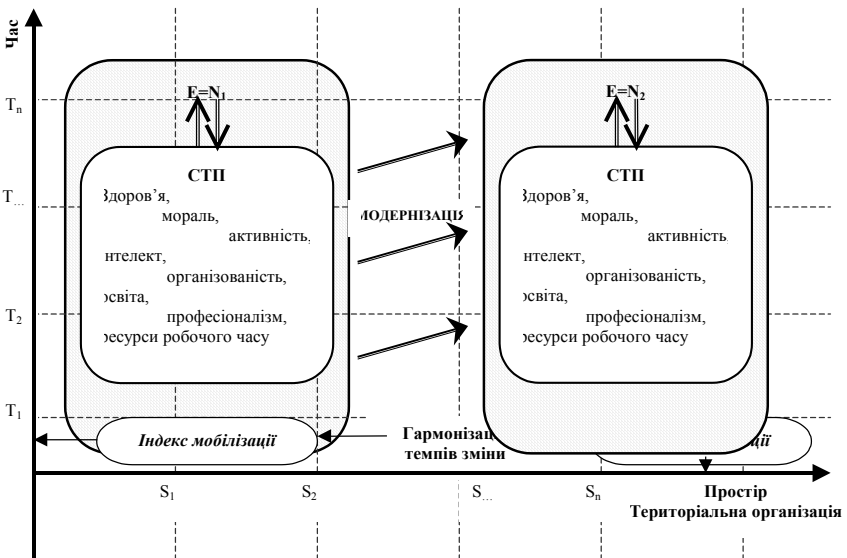


Рис. 2. Концептуальна модель станового переходу соціально-трудового потенціалу в контексті модернізаційних процесів

\* Складено автором

Розуміємо, що модернізація соціально-трудового потенціалу повинна забезпечувати станові зміни в його внутрікомпонентній структурі. Згадувалось, що важливо подолати внутрікомпонентні



дисбаланси. Мається на увазі, що темпи зміни різних потенційних складових повинні бути гармонізованими і лише за таких умов можливо забезпечити розвиток соціально-трудового потенціалу на інноваційних засадах. Передусім така гармонізація повинна простежуватись між складовими економічного й неекономічного характеру.

Базуючись на нинішніх реаліях соціально-трудової сфери, з'ясуємо, яких саме модернізаційних змін вимагає соціально-трудовий потенціал, щоб забезпечити його інноваційний розвиток. При цьому такий розвиток передбачає посилення інтелектомістких потенцій зі схильністю до ефективізації ресурсів робочого часу. Визначення таких змін вимагає послідовності та спрямування зусиль на ті напрями, які відзначаються найбільшим мультиплікативним ефектом. Вважаємо, що передусім модернізація соціально-трудового потенціалу повинна проявлятися:

— у складовій здоров'я: недопущення комерціалізації сфери охорони здоров'я;

— у складовій моралі: формування системи національних і суспільних цінностей з недопущенням деморалізованих проявів (корупція, схильність до неформальних домовленостей тощо);

— у складовій активності: формування добросовісного бізнес-середовища з жорстким контролем дотримання вимог організації праці;

— у складовій інтелекту: подолання інтелектуальних втрат через еміграційні відтоки, низькокваліфіковану зайнятість;

— у складовій організованості: економічна й соціальна обґрунтованість ресурсних затрат на організацію праці;

— у складовій освіти: подолання освітньої інфляції з посиленням конкурентних позицій українських випускників на міжнародному рівні;

— у складовій професіоналізму: забезпечення неперервного навчання, неформальності атестації та інших форм підвищення професійного рівня;

— у складовій ресурсів робочого часу: ефективізація використання із зростанням продуктивності праці.

Тобто модернізаційні зміни для кожної з компонент створюють базові умови для подальшого інноваційного розвитку соціально-трудового потенціалу. Без таких початкових змін є неможливим подолання тих численних деструктивних процесів, які спостерігаються сьогодні. У світлі необхідності інноваційного розвитку соціально-трудового потенціалу поступово акцент слід зміщувати з інтелектуальної на освітню потенцію, адже «міф» про вели-

чезний інтелектуальний потенціал української нації поступово себе вичерпує в силу практичного відторгнення від ринку праці з достатніми умовами. Суміжною є проблема використання ресурсів робочого часу. Низький рівень заробітної плати в структурі операційних витрат супроти розвинених європейських країн викликає значний скептицизм з боку науковців і практиків, проте він висуває набагато більшу проблему — проблему низького рівня продуктивності праці. Як наслідок, маємо поступово поглиблюючи проблему небажання здобувати освіту та в подальшому здійснювати трудову діяльність сумлінно. Паралельно формується проблема в потенції моралі, де йде викривлення шкали людських цінностей із переважанням матеріальних інтересів — прагнення високого прибутку без докладання надмірних зусиль. Таким чином, лише за таким аспектом бачимо, наскільки комплексним є соціально-трудова потенціал, який охоплює величезних спектр актуальних для соціально-економічного розвитку регіонів країни явищ і процесів та вимагає прискорених модернізаційних змін, спрямованих на формування більш менш сприятливого середовища.

**Висновки з проведеного дослідження.** Модернізація соціально-трудова потенціалу — це динамічний, свідомо регульований вектор його розвитку зі спрямуванням на якісне покращення потенційних складових і гармонізацію внутрікомпонентної структури через формування сприятливого середовища. Цей процес полівекторно виражається в змінах як суто економічного, так і загальносуспільного характеру. Економічна модернізація здебільшого проявляється в потенціях інтелекту, активності, професіоналізму, організованості й ресурсів робочого часу. Здоров'я, мораль, освіта — в більшій мірі соціальні потенції, що формують розвиток на довготривалу перспективу та їх зміни потребують більш виваженого, послідовного й тривалого підходу. Аргументуючи комплексністю категорії соціально-трудова потенціалу, сучасні модернізаційні теорії повинні обґрунтовувати вектори саме його розвитку, поступово абстрагуючись від досліджень у руслі суто сталого розвитку та інтегруючи набутий досвід за новим науковим напрямом. Це дасть змогу визначити найбільш оптимальні форми використання людських потенцій із формування системи стійких соціальних відносин, які мають стати ініціатором і рушійною силою модернізації та оздоровлення економіки, забезпечивши соціальну згуртованість суспільства на рівноправних, об'єктивних і прозорих засадах.

## Література

1. Інтелектуальний потенціал: соціальні виміри використання та розвитку та ін. [колективна монографія] / М. В. Семикіна, В. І. Гунько С. Р., Пасека / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. М. В. Семикіної. — Черкаси: ТОВ «МАКЛАУТ», 2012. — 336 с.
2. Михальченко М. І. Політична реальність в Україні: трансформація, модернізація, революція? / М.І. Михальченко // Сучасна українська політика: Політики і політологи про неї. — К., 2000. — Вип. 2. — С. 5—45.
3. Модернізація України — наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України: [Електронний ресурс] — Режим доступу: [http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya\\_sborka.pdf](http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf)
4. Онищенко В. Модернізація як імператив розвитку України. Наукові дискусії / В. Онищенко. — К.: Преса України, 2011. — С. 4—14.
5. Програма економічних реформ на 2010—2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 02.06.2010 року / Комітет економічних реформ при Президентові України [Електронний ресурс] — Режим доступу: [www.president.gov.ua/docs/Programa\\_reform\\_FINAL\\_1.pdf](http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf)
6. Салун М. М. Відтворення та модернізація трудового потенціалу підприємства (території): Монографія / М. М. Салун. — Харків: Вид. ХНЕУ, 2011. — 236 с.
7. Стратегія «Україна 2020: стратегія національної модернізації»: [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://polit.ua/documents/2010/02/26/stra2020.html>
8. Трудовий потенціал України: оцінка стану, ефективність використання, стратегічні напрями розвитку: монографія / [О. А. Грیشнова, С. Р. Пасека, А. С. Пасека]: за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. О. А. Грیشнової. — Черкаси: ТОВ «МАКЛАУТ», — 2011. — 360 с.
9. Штомпка П. Социология социальных изменений / Пер. с англ.; под ред. В. А. Ядова / Петр Штомпка. — М.: Аспект-Пресс, 1996. — 416 с.

Статтю подано до редакції 22.06.12

УДК 331.2 (477)

**Т. В. Перегудова**, канд. екон. наук,  
доцент Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

### **РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ОЦІНКА ТА НАСЛІДКИ**

АНОТАЦІЯ. У статті проведено аналіз та оцінка оплати праці в Україні на основі розрахунку стандартизованих коефіцієнтів у регіональному розрізі. Обґрунтовано наслідки наявного стану, серед